

Vem bryr sig?

-rattfylleriets omfattning och konsekvenser

Motorförarnas Helykterhetsförbund

SAMMANFATTNING AV RAPPORTEN

MHF har gått igenom alla rattfylleridomar, (10 661 domar), i 79 av landets 95 tingsrätter åren 1996 och 1999 för att ta reda på vilka förändringar som skett under de tre åren.

Tendensen är tydlig: straffen för grovt rattfylleri (minst 1 promille) har blivit mildare. Andelen villkorliga domar ökar medan fängelse minskar. Villkorliga domar ökade från 6,1 % 1996 till 24,3 % 1999. Det beror på möjligheten att döma till villkorlig dom med samhällstjänst som infördes 1 januari 1999.

Samtidigt har en minskning av antalet fängelsedomar skett, från 58,3 % 1996 till 42,7 % 1999. Denna förändringstendens har hållit i sig också under år 2000, enligt uppgifter från BRÅ, Brottsförebyggande rådet.

Lika inför lagen?

Män och kvinnor är inte lika inför lagen. Kvinnorna döms i betydligt högre utsträckning till skyddstillsyn än vad männen gör. Skyddstillsyn innebär att de får övervakare i stället för fängelse. Detta gäller såväl 1996 som 1999. Däremot har det blivit större likhet inför lagen, då det gäller åtalade med eller utan advokathjälp, sedan villkorlig dom med samhällstjänst infördes 1999.

Det finns geografiska skillnader då det gäller straffpåföljderna, alltså var i landet domen har avkunnats. I södra Sverige utdöms fler fängelsedomar än övriga delar av landet.

Situationen i Sverige

Rapporten "Vem bryr sig" ger en översiktlig bild av rattfylleriet och rattfyllerilagstiftningen i Sverige. Uppmärksamheten fästs bland annat på den bakomliggande alkoholproblematik som ofta kan skönjas när det gäller grova rattfyllerister. Rattfylleri är inte bara ett allvarligt trafiksäkerhetsproblem utan också ett av flera symtom på alkoholproblemen i samhället överhuvudtaget. Dessutom är sambandet alkoholkonsumtion och rattfylleri påtagligt.

Rehabilitering för rattfyllerister

Rapporten belyser möjligheterna till rehabilitering och olika påverkansprogram för rattfylleridömda. Dessa betydelsefulla insatser tenderar att bli eftersatta som en följd av besparingar i samhället och förändringar i rättspraxis under de senaste åren.

Samtliga rattfyllerister som döms till fängelse får gå igenom ett rehabiliteringsprogram, men när fängelsedom ersätts med villkorlig dom med samhällstjänst försvinner rehabiliteringen helt. Det samma gäller för fängelsestraffet upp till tre månader, som i hälften av fallen verkställs genom elektronisk övervakning (fotboja) i hemmet.

I en av rapportens artiklar påpekar frivårdsinspektören och kursledaren Annika Hörnsten att återfallsrisken är mycket hög. I genomsnitt återfaller under fyra år 40 % av dem som dömts till fängelse för rattfylleri och där inget särskilt rehabiliteringsprogram ingår.

Eftersom cirka 60 procent av alla rattfyllerister har alkoholproblem (enligt KAPUBRA som beskrivs senare i denna text), är utebliven rehabilitering ett allvarligt problem.

Personutredningar förekommer i allt större utsträckning och är nu uppe i 91 procent av alla dömda för grovt rattfylleri. Men kvaliteten är skiftande liksom hur de nyttjas av domstolen.

Mildare domar

Den 1 februari 1994 infördes en ny och strängare lag. Den innebar att gränsen för grovt rattfylleri sänktes från 1,5 till 1,0 promille och att maximistraffet höjdes från ett års fängelse till två. I förarbetet till lagstiftningen framgick att fängelse skulle vara normal påföljd. Annan påföljd skulle bara utdömas i undantagsfall. Undersökningen "Vem bryr sig" visar, tvärt om vad förarbetande i lagen föreskriver, att fängelsedomar i stor utsträckning ersatts av de mildare villkorlig dom med samhällstjänst.

Strafföreläggande: 80% av rattfylleristerna (som har mindre än en promille) kommer aldrig till domstol utan åklagare utfärdar ett strafföreläggande, som blir penningböter.

Undersökningen "Vem bryr sig" fokuseras främst på grovt rattfylleri utan andra åtalspunkter. Detta beror på att materialet innehåller alla domar för grovt rattfylleri men endast de fall av rattfylleri som åklagaren lämnat över till domstolen. Övriga rattfylleridomar handläggs hos åklagaren som strafförelägganden och finns inte med i materialet. De flesta diagram är gjorda utifrån grovt rattfylleri utan andra åtalspunkter. När det gäller promillehalt har alla rattfylleridomar tagits med. För att kunna göra en rättvis jämförelse av påföljder vid grovt rattfylleri har vi valt att studera rattfylleridomar utan andra åtalspunkter.

Rattfylleristerna i undersökningsmaterialet

60 % av alla som dömts för grovt rattfylleri har en promillehalt på över 1,5 och 4 % har 3 promille eller mera. Promillehalten skiljer inte heller mellan män och kvinnor, vilket kan tyda på att kvinnor tagit efter männens dryckesvanor. Männerna är dock överrepresenterade i materialet.

Vid Karolinska Institutet i Solna har under flera år bedrivits forskning kring rattfyllerister i projektet KAPUBRA (Kartläggning, Prevention, Uppföljning och Behandling av Rattfyllerister). Projektet sker i samarbete mellan Polisen, Vägverket, Kriminalvården och Karolinska institutet. Fem delprojekt har genomförts där olika grupper av rattfyllerister har undersökts. Bland annat har deras alkoholvanor kartlagts. I projektet har man kommit fram till att även de som ertappas med låga promillehalter har fysiologiska skador som tyder på överkonsumtion av alkohol. Mer än hälften (59 %) av 2 104 motorfordonsförare gripna för misstanke om rattfylleri har alkoholproblem i form av riskabla eller skadliga alkoholvanor och var femte (18 %) har svåra alkoholproblem enligt AUDIT-testet.

Åldersfördelningen bland de dömda för grovt rattfylleri visar på att cirka 29,3 % av de dömda under år 1996 och 26,2 % under år 1999 var under 30 år. Detta kan ställas i relation till att andelen körkortsinnehavare i åldersintervallet upp till och med 29 år var 19 % vid ingången av 1996 och 17 % per den 30/6 1998.